

DE DOOP IN DE GEEST IN DE JONGE KERK

Jan van Beeck ofm.

(Uit Bouwen aan de Nieuwe Aarde 1992-2)
Dit jaar gedenken wij dat de katholieke charismatische vernieuwing 25 jaar geleden begon in Pittsburg, Pennsylvania, V.S. In deze vernieuwing hebben miljoenen mensen iets ervaren wat vaak 'doop in de Geest' wordt genoemd. Er is dan duidelijk overeenkomst met de doop in de Geest zoals die in het Nieuwe Testament voorkomt. Maar het gaat vaak om mensen die al jaren en jaren gedoopt zijn. Wat is het verband tussen onze ervaringen van de 'doop in de Geest' en die van de jonge Kerk? Dit is het onderwerp van het boek Christian Initiation and Baptism in the Holy Spirit. Evidence from the First Eight Centuries, geschreven door Kilian McDonnell en George Montague, in 1991 uitgegeven door The Liturgical Press in Collegeville, Minnesota 56321 (ISBN 0-8146-5009-0). Ik wijs er meteen op dat beide auteurs een korte samenvatting schreven van hun uitvoerige boek, met als titel Fanning the Flame. Dit veel kleinere boekje werd door de patroloog Dr. M.F.G. Parmentier in het Nederlands vertaald en onder de titel Het vuur aanwakkeren¹. Wat heeft de doop in de heilige Geest te maken met de christelijke initiatie? uitgegeven door de Katholieke Bijbelstichting in Boxtel en Tabor in Brugge (1992).

DE GEEST ADEMT DOOR HEEL HET NIEUWE TESTAMENT

George Montague behandelt de doop in de Geest in het Nieuwe Testament. Twee dingen vielen mij op. Ten eerste, dat charisma's in nagenoeg elk boek van het Nieuwe Testament voorkomen. Profetie neemt daaronder een heel speciale plaats in: profetie wordt gezien als een normaal onderdeel van het christelijk leven. Ten tweede viel me op dat bijna alle boeken van het Nieuwe Testament over de Heilige Geest spreken, maar toch met heel wat accentverschillen. Slechts één voorbeeld: Matteüs spreekt niet veel over charisma's. Hij noemt er enkele als Jezus zijn leerlingen uitzendt (10,1.8). Voor hem ligt de nadruk op het doen van de werken der gerechtigheid. Denk maar aan de uitvoerige Bergrede (5-7), aan het laatste vers (28,20): "...en leert hun te

onderhouden alles wat Ik u bevolen heb. Ziet, Ik ben met u ..." Een profeet en een rechtvaardige worden in 10,41 gelijkgesteld (de Willibrordvertaling vertaalt hier met 'een deugzaam mens', eigenlijk staat er 'een rechtvaardige'). Al deze accentverschillen duiden erop dat de evaring van de Geest heel veelzijdig was, en moeilijk in één schema te vatten.

Als in onze eeuw de pinksterbeweging zo vele miljoenen mensen geraakt heeft, moet dat een aanwijzing zijn voor alle christelijke Kerken dat de charisma's waarover het Nieuwe Testament zo uitgebreid en veelzijdig spreekt, ook nu nog van groot belang zijn. Wij moeten, ook bij doop, vormsel en Eucharistie de Geest verwachten en er niet bij voorbaat van uitgaan 'dat er toch niets komt'. In het bijzonder geldt dat als wij volwassenen voorbereiden op deze initiatiesacramenten (dus: doop, vormsel, Eucharistie).

EERSTE EEUWEN

"Het is onmogelijk de charisma's op te noemen die de Kerk over de hele wereld van God ontvangen heeft", zegt Irenaeus (tweede eeuw). Kilian McDonnell heeft heel wat materiaal verzameld over charisma's in de eerste eeuwen. Het boekje *Het vuur aanwakkeren* geeft op bladzijde 13-17 (van de proefdruk!!!) onder het kopje *De doop in de Geest hoort thuis in de openbare liturgie en is normatief* een bloemlezing van deze teksten. Als je ze zo bij elkaar ziet staan, is dat heel imponerend. Prachtig is bijvoorbeeld de tekst die Tertullianus uitspreekt als de pasgedoopten de ruimte binnengaan om samen met de anderen Eucharistie te vieren: "Dus, gezegenden die de genade Gods wacht, wanneer gij opstijgt uit het allerheiligste bad van de nieuwe geboorte en gij voor het eerst samen met de broeders de handen uitbreidt bij uw moeder {de Kerk}, vraagt dan aan de Vader, vraagt aan de Heer, over de bijzondere genadegaven, de verschillende charismata, te mogen beschikken. 'Vraagt en u zal gegeven worden', zegt Hij. En gij hebt inderdaad gezocht en gij hebt gevonden, gij hebt geklopt en u is opgedaan."

WAAR GING HET MIS?

Hoe meer je leest over de aanwezigheid van de charisma's in de jonge Kerk, des te meer ga je je afvragen: wanneer zijn ze dan beduidend minder geworden?

Een mooi voorbeeld is Cyrillus van Jerusalem, geboren omstreeks 315, gestorven in 387. Omstreeks 349 gaf hij negentien catechetische lessen. Les 16 en 17 spreken uitvoerig over de Heilige Geest. Een gedeelte van les 16 kunt u in de vertaling van Mgr. Lescauwae nalezen in nr. 6 van jaargang 1991 van ons blad, blz. 4-5. Een klein citaat: 'Hij gebruikt de tong van de ene mens voor wijsheid, Hij verlicht de ziel van de ander door profetie, aan een ander schenkt Hij de kracht om duivels uit te drijven...'. Op het eind van zijn leven schrijft Cyrillus vijf Mystagogische Katechesen¹... waarin geen enkel charisma genoemd wordt, en waarin alleen gezegd wordt dat de doop ons de gave van de Geest geeft.

Waarom ineens zo'n sobere en abstracte formulering? Je kunt alleen maar gissen naar de reden. Misschien speelt hier mee dat Jeruzalem zelf, waar Cyrillus werkt, tussen 349 en 385 enorm veranderd is. Juist in deze tijd is het een belangrijke pelgrimsplaats geworden. De Kerk van het H. Graf, door keizer Constantijn gebouwd en feestelijk ingewijd in 335, trekt veel bezoekers van heinde en verre uit streken waar het montanisme een groot gevaar is voor de Kerk. Het kan zijn dat Cyrillus daarom veel voorzichtiger geworden is in het spreken over de Geest.

HET MONTANISME

Het Montanisme is waarschijnlijk in 156-157 ontstaan. Montanus verkondigde niet zozeer een ketterse leer, maar hij kende een grote plaats toe aan de charisma's (vooral de profetie), en weigerde deze onder het gezag van de Kerk te stellen. Voor de Kerk werd het moeilijk tegelijk deze beweging, waarin charisma's een grote rol speelden, te veroordelen én de gelovigen aan te sporen charisma's te vragen. Tertullianus - van wie wij zoëven een stukje preek aanhaalden - is naderhand ook montanist geworden; in een nog later stadium schijnt hij

¹ Vijf lessen die verder inleiden in de geheimen van het geloof.

ook weer met het montanisme gebroken te hebben en een eigen sekte begonnen te zijn. Het montanisme was voor grote delen van de Kerk een geweldige bedreiging, en het is heel aannemelijk dat Cyrillus van Jerusalem veel voorzichtiger wordt met het spreken over de Geest als mensen van zulke bedreigde delen van de Kerk onder zijn gehoor zijn.

Er zijn andere redenen aan te wijzen waarom in de vierde eeuw de aandacht voor de charisma's minder wordt. Er is de opkomst van de kinderdoop. Ook is er de ketterij van het adoptionisme: de leer dat Jezus aanvankelijk mens is en pas bij de doop in de Jordaan 'geadopteerd' wordt als Gods Zoon. Tot dan toe ging men bij de viering van de doop uit van de evangelieteksten over Jezus' doop in de Jordaan. Omdat diezelfde teksten door adoptionisten uitgelegd worden als een ontkenning van Jezus' Zoonschap van eeuwigheid, gaat men andere teksten zoeken. Romeinen 6, 1-5 komt dan in de aandacht: het sterven met Christus, om met Hem mee te verrijzen. Een prachtige tekst... maar de Geest komt er niet in voor, en verdwijnt dus gemakkelijk uit het blikveld! Vooral omdat de dood waarover gesproken wordt, alle aandacht gaat opeisen.

NIEUWE DUIDING

In de preken over charisma's gaat men dus voorzichtiger worden. Ze staan in de bijbel genoemd, dus kun je er moeilijk langs. Maar ze komen in de praktijk van het Kerkgebeuren niet meer voor. Hoe gaat men dat rijmen? Kijken wij met Kilian McDonnell bijvoorbeeld bij Chrysostomos († 347-407; werkt eerst in Antiochië; vanaf 398 patriarch van Constantinopel). Hij spreekt ± 388 te Antiochië over charisma's als goddelijke gaven en zegt zelfs dat je ze zeker zult ontvangen als je erom vraagt. Liefde noemt hij dan het belangrijkste charisma, ofschoon Paulus de liefde in 1 Korintiërs 13 niet een charisma noemt maar een weg. En, ofschoon de zichtbare charisma's als genezing, tongen, profetie in de Kerk van dan ontbreken, is er toch altijd nog de (onzichtbare) vergeving van zonden. Bovendien krijgen de van ouds bekende charisma's een meer geestelijke inhoud. Bijvoorbeeld, zegt Chrysostomos, als je in plaats van naar het theater naar de kerk gaat, heb je de lamme (in

jezelf) genezen. Dat is natuurlijk mooie redenaarskunst, maar je komt dan wel erg ver af te staan van de bijbelse vorm van de charisma's. Chrysostomos voegt hier nog aan toe dat de charisma's van vroeger nu niet meer nodig zijn. Genezing, wonderen e.d. waren destijds nodig om de niet-gelovigen te overtuigen. Welnu, in zijn tijd is iedereen ter plaatse christen. Er hoeven dus geen charisma's meer te komen in die oude betekenis van het woord. Ja, het is zelfs een compliment aan de Kerk dat ze afwezig zijn!

NAAR ONZE TIJD

Het interessante is dat dat laatste argument van Chrysostomos, als het waar zou zijn voor zijn tijd, in ieder geval omgekeerd werkt voor onze tijd. Wij leven nu immers te midden van de ongelovigen, en charisma's zijn nu hard nodig om mensen te overtuigen! Maar de grote vraag is natuurlijk of Chrysostomos niet veel te gemakkelijk genezing, profetie, tongen e.d. overbodig achtte.

Degenen die niet opzien tegen een 342 pagina's dik boek, in een mooi maar vrij stroef en ingewikkeld Amerikaans geschreven, zou ik willen aanraden het allemaal veel uitgebreider dan ik het hier kan schrijven, te volgen. Ik denk dat veel van de problematiek van de tijd van Cyrillus en Chrysostomos voor ons weer actueel is.

* Zo blijkt bijvoorbeeld uit tal van teksten dat men in de eerste eeuwen de christelijke initiatie - doop, vormsel, Eucharistie - zag als o.a. overdracht van de Geest, voelbaar. Moeten we daar niet naar terug? En moeten we in de doopcatechese en doopviering niet plaats inruimen voor Jezus' doop in de Jordaan, waarbij de Heilige Geest over Hem neerkomt?

* Wij belijden dat de Vader de Zoon gezonden

heeft. Moeten we niet met evenveel kracht belijden dat de Vader de Geest gezonden heeft en nog steeds zendt?

* Moeten we als Kerkgemeenschap de charisma's niet accepteren als gaven die de Geest geeft om er de Kerk, ook nu, mee op te bouwen?

* Moeten we de innerlijke ervaring die bij de doop in de Geest hoort, niet veel meer serieus nemen?

* Tegelijk leert de geschiedenis ons dat we voorzichtig met de gaven van de Geest moeten omgaan. Herderschap is nodig om de gaven in goede banen te leiden. De charismatische vernieuwing heeft het kerkelijk herderschap nodig!

* De kinderdoop zal blijven. Wel is het belangrijk dat iedere gedoopte op latere leeftijd zich ervan bewust wordt dat bij deze doop charisma's horen. Misschien leent de vormselcatechese zich hier voor?

* Het is goed als er gelegenheden zijn waarbij de charisma's ook tijdens liturgische vieringen geïmplementeerd kunnen worden. Dit zo maar binnen een parochie doen zou grote moeilijkheden opleveren. In het kader van charismatische bijeenkomsten kan het, zo nodig met aangepaste uitleg, heel goed gebeuren.

Ik denk dat het werk van Montague en McDonnell ons een ruggesteun geeft voor de volgende vijftientig jaar. Dat iedereen het boek helemaal leest, is dan niet zo belangrijk - het is trouwens bij tijden erg wetenschappelijk van aard. Belangrijker is dat we meegaan met de doelstelling van de auteurs: de charismatische vernieuwing in het hart van de Kerk te brengen. Niet zonder reden hebben zij hun boek opgedragen aan Kardinaal Suenens, die zich daar sterk voor ingezet heeft.

Meer over dit onderwerp: <https://www.kcv-net.nl/kcv/inhoudelijk/gedoopt-met-de-geest/>

¹ Het Vuur Aanwakkeren, in 2020 nog steeds verkrijgbaar. Zie <https://www.kcv-net.nl/kcv/webwinkel> of <https://www.kcv-net.nl/kcv/activiteiten/publicaties-en-producties/het-vuur-aanwakkeren>

Dit is een document 0462 op www.stucom.nl